

نگاهی نو به مبانی نظری ضوابط و اصول مسئولیت کیفری حقوق ورزشی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۸/۰۵/۰۲، تاریخ تصویب ۱۳۹۸/۰۹/۲۰)

دکتر سینا نجفی

چکیده

در جهان کنونی، ورزش یکی از راه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی بویژه برای جوانان است، وسیله‌ای که روز به روز چهره‌ی علمی بیشتری پیدا می‌کند. ورزش همزاد بشر و همراه او در گذر روزها بوده است. برای ورزش آغازی نمی‌توان دانست زیرا بشر از آغاز آفرینش، برای ماندن و زیستن نیاز به جنبش ماهیچه‌های خویش داشته و تا فرجام زندگی، ورزش همسفر او خواهد ماند. در یک سخن ورزش پاکزاده نیاز زندگی بشر است که با چرخش گیتی به پختگی امروز رسیده است. ورزشکاران نمایندگان غرور ملی و ارزشهای مردم ملل خویش هستند. این اهمیت روز افزون باعث شده است که اندیشمندان حقوقی متمایل به تأسیس رشته‌ی خاصی با عنوان «حقوق ورزشی» شوند و شرط بندی بر روی پیش بینی نتیجه بازی‌ها و ترویج مدهای مو و خالکوبی‌ها از آثار و اهمیت ورزش در مسائل اجتماعی است. ورزش ابزار سلامت اجتماعی و سعادت نوع بشر می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از ناهنجار اعتیاد و درمان آن دارد و دول با کفایت و مدبر با سرمایه‌گذاری بر روی ورزش تکلیف خود را در برابر مردمان خود به انجام می‌رسانند. اهمیتی که ورزش در جهان کنونی دارد موجب گردیده است تا موضوع علوم گوناگون مانند: جامعه‌شناسی، پزشکی، مدیریت و... قرار گیرد. حقوق نیز همپای دیگر علوم به بررسی این پدیده اجتماعی پرداخته است. در کشور ما در زمینه حقوق ورزشی نو پا است و رویه‌ی قضایی، چندان که باید به این پدیده‌ی مفید اجتماعی و مبارزه با خطرهای ورزش نپرداخته است.

واژگان کلیدی: حقوق ورزشی، مسئولیت کیفری، عملیات ورزشی، تقصیر، مسئولیت

ورزشکاران

بخش اول: کلیات

حقوق ورزشی شاخه ای جدید از حقوق است که به بررسی آثار حقوقی ناشی از عملیات ورزشی می پردازد. ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی، با توجه به توسعه روز افزون آن در ملل مختلف اکنون به عنوان موضوع بسیاری از علوم، مورد بررسی قرار می گیرد. حقوق نیز به موازات رشد اجتماعی ورزشی به نظام مند کردن این پدیده اجتماعی همت گمارده است. بحث مسئولیت مدنی ورزشکاران، معلمین، مربیان، مدیران ورزشی، تماشاگران، سازندگان و تولید کنندگان لوازم ورزشی یا مباحث جزائی در خصوص عملیات ورزشی... از مباحث مهم حقوق ورزشی است. حقوق ورزشی به مجموعه مطالبی اطلاق می شود که وظایف، اختیارات و مسئولیتهای قانونی همه کسانی را که به نحوی با فعالیتهای ورزش درگیر هستند، روشن می سازد. به عبارت دیگر مطالعه حقوق ورزش، به جامعه ورزش می آموزد که چگونه باید در فعالیتهای ورزشی مشارکت نمود تا حوادث ناشی از آن، مسئولیتهای قانونی را که نهایتاً به مجازات، محرومیت از حقوق اجتماعی و جبران ضرر و زیان منتهی می شود، متوجه آنها نسازد. از دیدگاه حقوقی، قوانین ورزشی را می توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد:

۱- گروهی از قواعد که ساختمان اصلی بازی های ورزشی را احاطه و اداره می کند در واقع قوانین بازی و اجرای درست هر شاخه ای از فعالیت های بدنی است، مانند این که در بازی فوتبال جز دروازه بان، بازی کنان دیگر حق ندارند با دست توپ را هدایت کنند، بازی باید در محدوده ی معین زمین ورزشی جریان یابد، حمله به دروازه بان ممنوع است و مانند اینها. تخلف از این قواعد « خطای ورزشی » است و ضمانت اجرای ویژه ای به عنوان مجازات متخلف را به همراه دارد.

۲- گروه دیگر قواعد، که بعضی مراقبت ها و احتیاط های ویژه را بر بازیکنان تحمیل می کند و هدف آنها تأمین ایمنی بازیکنان به هنگام مسابقه و پرهیز از خشونت و انتقام جویی و سالم سازی محیط ورزشی است.

حقوق ورزشی ، در اصل ، یک شاخه حقوقی مختلط است . که در یک مفهوم عام به دو بخش تقسیم می شود:

۱- حقوق ورزشی کیفری

۲- حقوق ورزشی خصوصی

قبل از بحث ، لازم است منابع حقوقی ورزشی مورد بررسی قرار گیرد .

بخش دوم: منابع حقوق ورزشی

قواعد حقوقی ، فرآیند نیروها و قدرت های مختلفی است که در هر جامعه وجود دارد که به این نیروها اصطلاح منابع حقوق گفته می شود . نقش هر یک از این نیروها در هر کشور متفاوت است .

منابع حقوق عبارتند از قانون اساسی ، عرف ، رویه قضایی ، دکترین .

حالا این سؤال مطرح می شود که آیا در قانون اساسی از ورزش به صراحت نام برده شده است یا این که مشروعیت خود را به طور غیر مستقیم از قانون اساسی بدست می آورد ؟ که در یک گفتار به بررسی این سؤال می پردازیم .

بند اول : قانون

در کشور ما ، قانون مهمترین منبع حقوق است و قدرت آن را با سایر منابع نباید برابر دانست ، ولی همه متونی که به نام قانون مشهور است از حیث اعتبار برابر نیست ، و سلسله مراتبی بین آنها وجود دارد که در مرحله ی نخست باید مورد توجه قرار گیرد .

قانون اساسی: قانون اساسی به مجموعه قواعدی اطلاق می شود که مبین نهاد های فرهنگی ، اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران براساس اصول و ضوابط اسلامی است و به بیان

دیگر مجموعه قواعدی که شکل حکومت، اختیارات قوای مملکت، حقوق افراد جامعه و آزادیهای آنها و بطور کلی خطوط کلی یک کشور را تعیین و ترسیم می نماید. در اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تربیت بدنی رایگان و ایجاد امکانات و تسهیلات آن از وظایف دولت بر شمرده شده است. با دقت در مفاد این اصل نکات ذیل قابل درک است:

اول: تربیت بدنی یا ورزش به صراحت یاد شده است و این نشانه جایگاه بسیار مهم ورزش در میان اساسی ترین نهاد های کشور هاست به عبارت دیگر ورزش به آن درجه دارای اهمیت است که در قانون اساسی یعنی مهمترین سند حقوقی کشور یا جایگاه اساسی ترین نهاد های کشور قرار گرفته است.

دوم: قرار دادن ورزش در ردیف آموزش و پرورش و آموزش عالی نشان می دهد که از دیدگاه قانون اساسی، ورزش یک نهاد فرهنگی برای نیل به هدف تربیت انسان مورد نظر نظام است و نه یک نهاد مادی و مجموعه ای از حرکات بدنی.

سوم: ورزش در عرض آموزش و پرورش قرار دارد و نه در بطن و یا طول آن و این بدان معناست که ورزش از نظر اهمیت در نیل به اهداف نظام نقشی مستقل و حیاتی دارد و بخشی از آموزش و پرورش نیست. قوانین و مقررات مربوط به حقوق ورزشی باید همگام و همسو با قانون اساسی باشند و قوانین و آیین نامه های مخالف قانون اساسی ممکن است توسط شورای نگهبان و دیوان عدالت اداری رد و باطل شوند.

بند دوم: قوانین عادی

در تقسیم بندی که از حقوق ورزشی خواهد شد چه گرایش کیفی آن، چه گرایش خصوصی، آن به قوانین عادی رجوع می شود. در بخش جزایی به قانون مجازات اسلامی و علی الخصوص بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی استناد می شود. در بخش مسئولیت مدنی

در ورزش قواعد عمومی مسئولیت و قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی و سایر قوانین مرتبط مورد بررسی و استفاده قرار می‌گیرد.

بند سوم : عرف ورزشی

عرف ورزشی نیز از جمله منابع حقوق ورزشی است . در مسئولیت مدنی این که چه عملی تقصیر است عرف ورزشی معین می‌کند . قصد و عمد و خطا را در ورزشها عرف ورزش تعیین می‌کند . سیستمهای نقل و انتقال بازیکن نیز تا حد فراوانی از عرف و عادت میان باشگاهها و بازیکن سرچشمه گرفته است . شاید بهترین دلیل این ادعا تقلید دیگر کشورها از عرفهای حاکم بر سیستمهای نقل و انتقالات بازیکن از همدیگر باشد.

بند چهارم : آیین نامه ها

منظور از آیین نامه ، مقرراتی است که از سوی مقامات ذیصلاح ورزشی وضع شده اند و این آیین نامه ها به ساختار سازمان ورزشی کشور ، چگونگی انجام بازیها و رقابت های ورزشی و مقررات مربوط به نقل و انتقالات بازیکنان هستند . این آیین نامه ها باید از لحاظ قواعد ماهوی مطابق و موافق قوانین اساسی و عادی مملکتی باشند در صورت مخالفت آن با موازین ، هر کس می تواند ابطال آنها را از دیوان عدالت اداری بخواهد .

بخش سوم: حقوق ورزشی کیفری

حقوق ورزشی کیفری یکی از گرایشهای علم حقوق است که به بررسی حقوقی حوادث در ورزش می پردازد . منظور از حوادث ورزشی جرائمی و شبه جرائمی است که توسط ورزشکاران معلمین ، مربیان ، مدیران ، تماشاگران و سایر سازندگان وسایل ورزشی... انجام می گیرد . موضوع این وقایع ممکن است سلامتی، جان ، اموال ، حیثیت ، شرافت و سایر حقوق قانونی اشخاص می باشد که در محدوده ی ورزش به نحوی حضور دارند از لحاظ

حقوق ورزشی در کشور ما متأسفانه کار نشده است و این رشته، رشته بسیار جوانی است که البته در مورد ضوابط حاکم و آیین نامه‌هایی که تعیین شده است عمدتاً از کشور های صاحب نظر خارجی استفاده شده است. حتی در ورزش کشتی که ورزش اصلی ما به حساب می‌آید.

بند اول: مبانی نظری مسؤلیت کیفری ناشی از عملیات ورزشی

به علت طبیعت تند و خشن برخی از ورزشها، گاه به یک یا چند نفر از بازیکنان آسیب وارد می‌شود و حتی ممکن است به فوت شخص مصدوم بیانجامد. آیا می‌توان مرتکب را مجازات کرد؟ در این خصوص اقوال مختلفی وجود دارد از آن جمله:

نظریه اول: نظریه مبتنی بر عدم وجود قصد مجرمانه: عده‌ای کوشش کرده‌اند حوادث ناشی از این گونه ورزشها را به لحاظ فقدان قصد مجرمانه غیر قابل مجازات بدانند. در سال ۱۹۱۲ رأی از یکی از دادگاه‌های استانهای فرانسه صادر شده که طبق آن «جرائم معمولی ضرب و جرح به لحاظ احساس کینه‌ای است که مهاجم نسبت به طرف مقابل دارد، در حالی که این احساس کینه برای یک بازیکن فوتبال... وجود ندارد و این بازیکن فقط کار و وظیفه‌ی خود را انجام می‌دهد.

نظریه دوم: نظریه مبتنی بر اجازه قانون و عرف و عادت: «رویه قضایی جراحات ناشی از ورزشها را به شرط مطابقت با مقررات بازی... با اجازه سنت توجیه می‌کنند.» دلیل حقیقی و واقعی عدم مجازات ورزشکاران این است که در واقع قوانین و عرف و عادت اجازه چنین اعمالی را در موقع بازی داده و به علت ورود ضربات، بازیکن قابل تعقیب نیست. قوانین و عرف و عادت هم اگر اجازه‌ی چنین ورزشهایی را داده و حتی تشویق هم می‌کند، به علت حفظ دفاع ملی است که آنها را مشروع شناخته است... اما اگر بازیکنی در هنگام بازی، قواعد و مقررات را نادیده گرفته باشد به علت ضربات وارده خطا کار است و چون بی

احتیاطی و بی‌مبالاتی کرده قابل تعقیب بوده و در اینجا نمی‌توان به قوانین و عرف و عادت استناد جست.

نظریه سوم: نظریه مبتنی بر اجازه ی قانون و آداب و رسوم اجتماعی: بعضی حقوقدانان معتقدند: «تصویب بند ۳ ماده ۵۹ قانون راجع به مجازات اسلامی از نظر قضایی رافع بسیاری از معضلات و نابسامانیها و در عین حال یک بیمه کامل است. به عبارت دیگر این ماده یک مصونیت قضایی به ورزشکار اعطاء کرده است و این امتیاز کوچکی نیست.» به همین دلیل و با توجه به هدف ورزش که همانا پرورش جسمانی و تقویت روحیه سالم در افراد کشور است که آن هم با فراهم ساختن امکانات ورزشی و جلب توجه نسل جوان به ورزش میسر است. بنابراین عده ای از حقوقدانان معتقدند که نفع اجتماعی ایجاب می‌کند که صدمات استثنایی ناشی از عملیات ورزشی وقتی ضمن رعایت موازین و مقررات ورزشی حادث شود از شمول مقررات جزائی خارج اند.

نظر چهارم: نظریه مبتنی بر رضایت مجنی علیه: در توجیه صدمات ناشی از عملیات ورزشی بر این نظریه مبتنی بر رضایت مجنی علیه تکیه کرده اند. از جمله این که چون جامعه این ورزشها را به رسمیت شناخته است. در صورتیکه با رضایت طرفین انجام گیرد و در اثنای آن صدمات و جراحاتی به طرفین وارد آید و یا حتی منجر به فوت یکی از مسابقه دهندگان شود طرف دیگر فاقد مسؤلیت جزائی خواهد بود. برخی دیگر معتقدند که بدون تردید شرکت اختیاری صدمه دیده در مسابقات ورزشی، دلیل بر قبول ضمنی خطرات ناشی از حوادث ورزشی تلقی خواهد شد. بنابر این احراز رضایت ضمنی مجنی علیه از طرف مراجع کیفری، غیر مسؤول شناختن مقصر در عملیات ورزشی ضروری است. در غیر این صورت هر گاه معلوم شود که شخص تحت تأثیر خدعه و نیرنگ دیگری و بر خلاف میل و رضای خویش به انجام عملیات ورزشی کشیده شده و صدمه ای دیده باشد، از شمول حکم این بند خارج است. نگارنده با

نظر دوم موافق است، اگر بازیکن در حدی که قانون و عرف و عادت اجازه داده باشد آسیبی به طرف مقابل وارد کند مورد تعقیب قرار نمی‌گیرد ولی اگر عمداً آسیب رساند مورد تعقیب است.

بخش چهارم: مسؤولیت مدیران ورزشی به معنای خاص

از دیدگاه حقوق و مسؤولیت‌هایی که قانون در ورزش متوجه مدیران می‌نماید مدیر به کسی اطلاق می‌شود که «به هر نحوی از انحاء در اداره امور ورزشی چه از باب نیروی انسانی و چه در موضوع امکانات و تجهیزات وظیفه رهبری و نظارت را به عهده گرفته است و قصور او در انجام وظیفه اش چنانچه موجب وقوع حادثه گردد مسؤولیت جزائی آن مدیر را به همراه خواهد داشت... این اشخاص عبارتند از مدیران ادارات، مدیران ورزشگاهها، سرپرستان تیمها، مربیان معلم ورزش و امثال آنها.» آنچه مسلم است، انتخاب مربیان، کارکنان باشگاه، استخدام پزشکان باشگاه، تجهیزات و امکانات ورزشی و برنامه های باشگاه ها همه به انتخاب مدیر یا مدیران باشگاه صورت می‌گیرد و در این صورت تقصیر هر یک از این افراد موجب مسؤولیت مدیران ورزشی خواهد بود که طبق اصول کلی مسؤولیت کیفری ناشی از عمل دیگری آنها اگر مسبب با واسطه شناخته شوند فقط باید جبران خسارت کنند و اگر حادثه به سبب مسؤولیت مستقیم آنان بوجود آید به تنهایی دارای مسؤولیت کیفری خواهند بود. به عنوان نمونه انتخاب و استخدام پزشکی که در طب ورزشی مهارت ندارد یک اقدام بی احتیاطی محسوب می‌شود و در صورت بروز حادثه ناشی از قصور پزشک، مدیر باشگاه مشترکاً به جبران خسارت همراه با پزشک مسؤل است. اما اگر مدیر باشگاه تجهیزات خطرناک خریداری کند و در پی استفاده از این تجهیزات ورزشکار مصدوم گردد، در صورت جمع شرایط عمومی راجع به مسؤولیت کیفری مدیر دارای مسؤولیت کیفری خواهد بود.

بند اول: مسئولیت داوران

داوران گروهی از مدیران ورزشی هستند که وظیفه اداره ی بازیها به عهده آنان است . اما اداره بازی یک مفهوم عام و کلی است که قضاوت یکی از ارکان آن محسوب می شود و لذا انحصار مسئولیت داوران به تشخیص خطا ، یک عقیده نادرست است . مقررات ورزشهای مختلف از یک نظر متضمن دو محور کلی است : اولاً ، تکالیف و ثانیاً ، اختیارات . در بررسی وظایف داوران مندرج در آیین نامه های مختلف ورزشی و جمع بندی اصولی این بررسی ها مشخص می گردد که داوران وظایفی از قبیل پیشگیری از وقوع حوادث ، جلوگیری از تشدید نتایج حوادثی که اتفاق افتاده است را نیز به عهده دارند . وظایف داوران را بطور کلی با توجه به مقررات و عرف ورزشی می توان در موارد ذیل خلاصه نمود :

الف) داوران مسئول جلوگیری از بروز برخورد ها و تنشهای بین بازیکنان از لحظه ورود تا ترک زمین می باشند.

ب) داوران باید بازی را طبق مقررات اداره کنند . حالت‌های غیر ورزشی ممکن است در حین یک مسابقه ورزشی رخ دهد . این رفتار به محض مشاهده اولیه آثار توسط داوران متوقف و چنانچه نیاز باشد از مأمورین انتظامی جهت حفظ آرامش استفاده نمود . در زمینه عملکرد نامطلوب داور می توان مصادیق قضاوت‌های بد ، اجازه انجام مسابقه در زمین بازی با شرایط نامساعد ، اجازه به ادامه بازی علی رغم شرایط جوی خطرناک و بالاخره عدم بازدید از کیفیت تجهیزات مورد استفاده بازیکن اشاره کرد. در آیین نامه انضباطی معاونت فنی و امور فدراسیون ها در ماده ۲۰ به تخلفات و تنبیهات داوران اشاره کرده است که در ۸ بند آنها را در صورت تخلف به مجازات‌هایی از قبیل توبیخ کتبی ، محرومیت از قضاوت ، تنزل از مقام داوری ، ابطال کارت داوری در سطح ملی و پیشنهاد و ابطال کارت داوری به فدراسیون جهانی می باشد . به موجب قوانین جزایی و حقوقی هیچکس نمی تواند از عواقب تخلف قانونی خود

خواه عمدی باشد، خواه غیر عمدی مصون بماند و داوران نیز همانند سایر افراد جامعه در قبال هر گونه بی احتیاطی در انجام وظایف خود ضامن خواهند بود. اینک به مقررات بعضی از ورزشها در مورد وظایف داوران اشاره می کنیم:

شنا ماده ۱-۲: سر داور بر تمام مقام های برگزار کننده نظارت و تسلط دارد او می تواند گفته ها و نوشته های آنها را تأیید کند و در نظر گرفتن موارد ویژه و کلیه دستور ها و قوانین آنها را هدایت و راهنمایی کند. او باید قوانین و تصمیمات فینا را با قدرت اجرا نماید.

کشتی - ماده ۱۴ الف: هیات داوری کلیه وظایف پیش بینی شده در مسابقات کشتی و همچنین مقررات ویژه احتمالی که در هنگام سازماندهی برخی از مسابقات وضع می گردد را به انجام می رساند.

فوتبال: طبق قانون پنجم رای قضاوت هر بازی یک داور تعیین می گردد. وظیفه اختیارات و اقتدار او از زمانی که داخل زمین بازی می شود آغاز می گردد. اختیارات داور در مورد مجازات بازیکنان حتی در مورد خطاهایی که هنگام خارج شدن توپ و یا توقف توپ در زمین انجام می گیرد گسترش می یابد. تصمیمات داور درباره خطاهای انجام شده باید بدون توجه به نتیجه بازی باشد باید قوانین را به مورد اجرا بگذارد.

واتر پلو ماده ۱-۹: کنترل مطلق بازی در دست داوران است. اقتدار آنها نسبت به بازیکنان در تمام مدت جریان بازی و تا زمانی که داوران و بازیکنان در تمام مدت جریان بازی و تا زمانی که داوران و بازیکنان در محدوده استخر هستند اعمال می شود.

بسکتبال: طبق ماده ی ۱۹ داوران بازی را بر طبق قوانین مربوطه اداره خواهند کرد. یکی از مسئولیتهای داور «در مسابقه بوکس که وظایف داور وسط را حفظ امنیت مسابقه دهندگان و جلوگیری از آسیب دیدگی به طور معمول می باشد، داور به وظیفه خود عمل ننماید، مثلاً

stop را به موقع اعلام نکند و به همین خاطر طرفین دچار آسیب دیدگی شوند، در صورت اثبات داور وسط مقصر می باشد.»

بخش پنجم: مسئولیت مدیران ورزشی و باشگاهها به جهت نقض ایمنی ورزشگاهها

مسئولیت مدیران باشگاهها به جهت نقض ایمنی ورزشگاهها مالکین یا متصرفین اماکن ورزشی در قبال تقصیر در طراحی، ساختار نگهداری، تعمیر امکانات ورزشی نیز مسئولند. مسئولیت مدیران ورزشی شامل رعایت و توجه به شرایط ایمنی اماکن ورزشی نیز می باشد. بررسی آیین نامه ها، اساسنامه ها و مقررات ورزشهای مختلف نشان می دهد که مریبان، سرپرستان وظیفه دارند در بررسی و بازرسی شرایط مکانی که ورزشکار در آنجا به فعالیت ورزشی مشغول است دقت کافی بعمل آورند تا عاری از هر گونه خطر می باشد. البته اماکن ورزشی و مسئولیتهای آن از جنبه قانونی، منحصر به فضاهایی نیست که فعالیت ورزشی در آن جریان دارد بلکه کلیه محلهایی که به نحوی با فعالیت های ورزشی مربوط می گردند هر چند که استفاده از آنها ورزشی نباشد در محدوده این بحث قرار می گیرد مانند: رختکن ورزشکاران یا جایگاه تماشاگران.

بند اول: حقوق ورزشی خصوصی

در این گرایش از علم حقوق، ما با یکی از مباحث مهم حقوق خصوصی درگیر هستیم و آن مربوط به مسئولیت مدنی ناشی از ورزش می باشد. هر گاه کسی با رفتار خود موجب لطمه به حقوق قانون اشخاص دیگر شود اصطلاحاً می گوئیم که مسئولیت قانونی دارد. گاهی رفتار خلاف قانون متخلف عنوان جرم را دارا است که در این صورت نوع مسئولیت او کیفری است و «در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد می گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد.» بنابراین هر گاه ورزشکاری در اجرا فن خطا توسط حریف فوت کند

عمل او جرم محسوب و مرتکب مسئولیت کیفری دارد ولی اگر بر اثر اصابت غیر عمدی توپ به پنجره منزل مجاور ورزشگاه خسارتی وارد شود و ورزشکار متخلف ضامن خسارت وارده محسوب و ملزم به جبران آن است که می‌گوییم مسئولیت مدنی دارد. در بعضی موارد عمل شخص ممکن است متضمن هر دو مسئولیت باشد. به عنوان مثال اگر بر اثر اجرای یک عمل ورزشی خطا، حریف دچار شکستگی شود، ورزشکار متخلف دارای مسئولیت کیفری و مدنی خواهد بود.

بند دوم: مسئولیت مدنی ناشی از عملیات ورزشی

در این گرایش از علم حقوق، ما به بیان قواعد عمومی مسئولیت مدنی در ورزش می‌پردازیم. اجرای قواعد عمومی مسئولیت در حقوق ورزشی بسیار دشوار می‌نماید «در تعیین خطای ورزشی به نظر می‌رسد رفتار ورزشکار آگاه و محتاط و جوانمرد در شرایطی که فعل زیانبار واقع می‌شود معیار خوبی باشد» فرض می‌کنیم مهاجم فوتبال در شرایط تک به تک با دروازه بان تیم حریف قرار دارد به علت شتاب خود و حرکت دروازه بان به سمت توپ وی احتمالاً قادر نیست که توپ را به سمت دروازه شلیک کند. لذا از میان شلیک احتمالی توپ و برخورد قطعی با دروازه بان کدام را باید انتخاب کند. به نظر می‌رسد که با توجه به رفتار یک ورزشکار آگاه و محتاط عدم شلیک توپ و پریدن از روی دروازه بان بهترین راه حل باشد اگر در این شرایط مهاجم این اعمال را انجام ندهد وی مرتکب خطای ورزشی شده است. ماده یک قانون مسئولیت مدنی که یکی از منابع مهم در این مورد است مقرر می‌دارد:

هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا هر حق دیگر که به موجب قانون افراد ایجاد گردیده لطمه ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود خواهد بود.

بند سوم: رابطه ورزشکاران به هنگام بازیها

رقابت های ورزشی ، در همان حال که سبب نشاط روحی و سلامت بدن است گاه موجب بروز خطرها و ابراز ضرب و جرحهایی است که به نقض عضو تا مرگ نیز منتهی می شود . در نتیجه حقوق در این دو راهی سرگردان و در تردید است که آیا پرهیز از خطرها را مقدم دارد و بازیهای خطرناک را منع کند یا به اشتیاق دوستداران چنین ورزشهایی پاسخ مثبت دهد . در کشور ما نیز با توجه به فرهنگ اسلامی جامعه ، مشروعیت برخی از ورزشها مورد تردید است .

«آنگونه ورزشها و مسابقاتی که مستلزم ایذاء نفس یا ایذاء غیر است اشکال شرعی دارد مستند این نظر آیه ی شریفه (وَ لَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) است . و حدیث نبوی (لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ فِي الْإِسْلَامِ) است . مسابقاتی که مستلزم ایذاء نفس مانند دو که مادر ورزشها است و همچنین ژیمناستیک در دومیدانی فرد به قلب خود آسیب می رساند و ژیمناستیک فرد به نخاع خود آسیب می رساند البته اگر از حد خود تجاوز کند و به صورت حرفه ای به این ورزشها پردازد .

ورزشهای ایذاء غیر مانند کاراته ، بوکس و ...

به هر ترتیب ورزشهای خطرناک در جهان ورزش وجود دارد و حقوقدانان ناگزیر از بررسی جنبه های حقوقی این ورزشهاست . در خصوص ماهیت ورزشی و تمیز ویژگیهای آن ، از چند دیدگاه می توان به رابطه ی ورزشکاران نگریست :

۱- (تقصیر ورزشی مفهومی است که با قواعد عمومی مسؤولیت مدنی نمی توان به آن دست یافت و حقوق مسؤولیت ورزشی را باید رشته ای اصیل و مستقل شمرد و جداگانه مطالعه کرد خطای ورزشی را عرف و عادت مشخص می کند ، منتها ، این عرف به وسیله فدراسیون های بین المللی تدوین و در مجموعه هایی مانند قوانین درج و گاه تعدیل و تصحیح می شود .

تقصیر عبارت است از متضمن خطر نامتعارف ضرر و زیان، عواملی که در تحقق آن مؤثرند عبارت از: اقدام مرتکب در مصدوم کردن دیگران، تشدید صدمه در صورت وقوع و نوع اشخاصی که موضوع اقدام مرتکب قرار می‌گیرند از قبیل: اطفال، سالخورده‌گان و افراد معمول. تجاوز به قواعد بازی و رعایت نکردن احتیاطهای لازم از نظر حقوقی نیز تقصیر است، زیرا ورزشکار معقول و متعارف، چنین رفتاری ندارد. به همین جهت گفته شده است که تقصیر ورزشی را در دید نخست باید به تجاوز از قواعد ویژه‌ی آن بازی تعبیر کرد. از مفهوم مخالف بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی چنین بر می‌آید که نقض مقررات ورزشی تقصیر است در این بند، در زمره‌ی اعمال که جرم نیست می‌خوانیم:

«حوادث ناشی از عملیات ورزشی، مشروط به اینکه سبب آن حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد.» منطوق این حکم، اعتبار مقررات ورزشی را در اعمال که بر طبق قواعد عمومی جرم است تأیید می‌کند و رعایت مقررات ورزشی را سبب برائت مرتکب می‌داند. ولی از مفهوم مخالف آن استفاده می‌شود که نقض مقررات موضوع را تابع قواعد عمومی می‌کند. پس باید گفت: مشتی که به خطا در ورزش بوکس زده می‌شود ایراد ضرب و جرح و تقصیر است.

۲- (قبول خطر از سوی ورزشکاران و اقدام و رضای زیان دیده و شرکت او در فعل زیانبار، حتی در آنچه به جان و سلامت او صدمه می‌زند، و مهمتر از همه، عرف گذشت و مردانگی و تقدیس اخلاقی تهور در بازیهای ورزشی، از عوامل حقوقی و روانی دیگری است که حربه قانون را کند می‌کند. مگر نه این است که ضرب و جرح عمدی جرم نابخشودنی است. پس چرا کسی که با اراده خویش به میدان می‌رود و با دنده شکسته یا پای شکسته به بیرون می‌آید نه تنها غرور خود را بر باد رفته نمی‌بیند بلکه احساس سربلندی نیز می‌کند و شکایت او با تحقیر افکار عمومی مواجه می‌شود. تخلفی که احتمالاً ورزشکاران انجام می‌دهند بدلیل

مربیگری، برد به هر قیمتی «بردمدارانه» تشویق توسط تماشاچیان یا عکس العمل‌هایی که در بازی عرضه می‌شوند، همواره حوزه ویژه‌ای برای بحث و جدل اخلاقی محسوب می‌گردند. با وجود این تفکیک جریمه‌ای که وجود دارد بین آنچه در مسابقه قابل چشم‌پوشی است و آنچه که دقیقاً در جامعه غیر قانونی است، دشوار است. تخلف و بی‌رحمی بوکس و هاکی روی یخ در محدوده رینگ و زمین‌هاکی، قانونی است ولی اعمال مشابه خارج از این قلمرو توسط جامعه و سیستم قانونی چشم‌پوشی نمی‌شود. و ضربه زدن به حریف در بوکس و کاراته مباح و در کشتی و تنیس و والیبال خطاست.

بخش ششم: رابطه ورزشکاران و برگزارکنندگان مسابقه‌ها با تماشاگران

در مسابقات اتومبیل‌رانی گاه اتومبیل به میان تماشاگران می‌رود. یا توپ فوتبال با سرعت فراوان به تماشاگران پشت دروازه برخورد می‌کند. آیا ورزشکاران این رشته‌های ورزشی مسئولند؟ بنظر می‌رسد که ورزشکاران مسئول نیستند چرا که هیچ تعهد ایمنی از سوی آنها نسبت به تماشاگران صورت‌نپذیرفته است و همچنین صدق تقصیر در خصوص چنین اعمالی منتفی به نظر می‌رسد. پس می‌توان گفت که چنین اعمالی جزء اعمال زیانبار مسئولیت‌زا نیستند. بازیکنان اگر در محل ویژه‌ی ورزش به بازی بپردازند و قواعد آن بازی را رعایت کنند، هیچ مسئولیتی در برابر تماشاگران در معرض خطر ندارند، زیرا از آنان جز رفتار متعارف ورزشی نمی‌توان انتظار داشت. اما در خصوص مسئولیت برگزارکنندگان مسابقه‌های ورزشی با تماشاگران وضع چگونه است؟ ممکن است گفته شود که تماشاگران، با حضور در میدانهای ورزشی خطرناک، به طور ضمنی آثار احتمالی این اقدام را پذیرفته‌اند، ولی این استدلال تنها ممکن است در بعضی از صورتهای حضور رایگان تماشاگران وجهی از اعتبار را داشته باشد. هر چند در این فرض نیز می‌توان گفت: آن که با نمایش بازی جالبی دیگران را به محلی خطرناک کشانیده است، باید مسئول خسارت ناشی از این اقدام باشد و رایگانی مسابقه چیزی از این مسئولیت نمی‌کاهد. بطور خلاصه، پیش‌بینی وسایل احتراز از خطر،

تعهد عام هر برگزارکننده ای است ، خواه از تماشاگران پولی بگیرد یا آنان را رایگان بپذیرد ، جز اینکه در صورت اخیر ، مسؤلیت برگزار کننده ناشی از قرارداد نیست و ناشی از تقصیر ایجاد خطر است . ولی ، در فرض شایع فروش بلیط برای دیدن مسابقه ، بیگمان این شرط ضمنی (بنایی) وجود دارد که ایمنی آنان به هنگام تماشای بازیها حفظ شده است . تعهد ایمنی را باید از لوازم عرضی پیمان اصلی شمرد ، زیرا با اندک تأملی می توان این بنای عرفی را احراز کرد . تردید تنها درباره مقام برگزار کننده مسابقه و فروشنده بلیط است . پس مسؤلیت هر صدمه ای که تماشاگر ببیند بر عهده ی طرف قرارداد است ، مگر این که ثابت کند ناشی از قوه ی قاهره یا خطای تماشاگر و تجاوز به نظام برقرار شده بوده است . در تأیید و توجیه این نظر استدلال شده است که تماشاگر هیچ نقشی در اجرای قرارداد ندارد و تنها در پی ارضای روحی خویش است نه پذیرش خطر . بنای طرفین نیز بر پایه ی همین خواسته شکل می گیرد و ناظر به تأمین این نتیجه است . نظر نگارنده : در کشور ما ورزش رنگ حرفه و شغل ندارد و باشگاه ها و انجمن ها این انسجام را پیدا نکرده اند که آفریننده ی نظم نو در ورزش شوند و همان طور که گفته شد حتی در ورزش کشتی که ورزش اصلی کشور به حساب می آید از قوانین و مقررات کشورهای خارجی استفاده می شود. هنوز مردم ما به ورزش به عنوان فضیلت اخلاقی می نگرند و آن را نوعی تفریح و سرگرمی می شناسد و این فائده را از آن انتظار دارند که وسیله ی تربیت و سلامت روح و جسم آدمی شود . و کورکورانه تمام قوانین کشورهای خارجی را در تمام رشته های ورزشی می پذیرند . نگارنده امیدوار است که در آینده بتوانیم جزء صاحب نظران در مقررات ورزشی باشیم و قوانین و مقررات را در رشته های ورزشی تدوین و تنظیم نماییم .

بخش هفتم: نقش رسانه ها در ورزش

نقش اخلاقی رسانه ها در ترقی و تقویت منفی رفتار قالبی در خصوص اقلیت های نژادی و خانمها هم قابل بحث است . در جوامع غربی ، جلوه بد یا نمایاندن خانمها در مجلات ورزشی بسیار دیده می شود . بجای تمرکز بر روی توانای ها و مهارت های ورزشی ورزشکاران مؤنث

معمولاً بر روی جاذبه های بدنی شان تمرکز می شود . وقتی موضوع مربوط به دخترها و زن‌ها در ورزش مطرح می شود ، استفاده از زبان جنسیت در رسانه ها غیر معمول نیست . قمار از گذشته های دور همراه ورزش بوده است . قمار عبارت است از قراردادی است بین دو یا چند نفر که بازی مخصوصی بنمایند و هر یک از آنها که برنده شد دیگران مال معینی را به او بدهند . قمار و گروبندی در ردیف معاملاتی که مبتنی بر اصول تجاری و نظم اجتماعی است قرار نگرفته است . موجب بطلان تعهد ناشی از آن دو ، نامشروع بودن علت است که نمی تواند دین مدنی ایجاد نماید ، اینست که ماده ی « ۶۵۴ » ق.م می گوید : « قمار و گروبندی باطل و دعاوی راجعه به آن مسموع نخواهد بود . همین حکم در مورد کلیه ی تعهداتی که از معاملات نامشروع تولید شده باشد جاری است . » بنابراین در صورتی که کسی در قمار ببازد و بابت بدهی خود سند به برنده بدهد و آن سند در دادگاه ابراز و مورد تعهد مطالبه شود ، خواننده می تواند به استناد ماده ی بالا دفاع کرده و به وسیله گواهان ثابت نماید که تعهد مزبور ناشی از قمار می باشد و دعوی نسبت به آن مسموع نیست . رسانه ها متهم به قانونی کردن قمار بازی در ورزش شده اند . زیرا آنها به تکثیر موضوع ، اطلاعات و آگهی و چیزهایی از این قبیل می پردازند که باعث قابل دسترسی تر شدن آنها می شود . در ایالت هایی از آمریکا که قمار بازی غیر قانونی است ، رسانه ها فعالیت‌های مذکور را از طریق عدم پخش آنها ، حمایت می کنند لذا فساد ورزشی تا حدود زیادی امانه بطور کامل کاهش می یابد . برخی منابع ، رسانه ها را به رفتار غیر اخلاقی در ورزش متهم کرده اند . زیرا تکریم خشونت که اغلب برای ترقی رخدادهای استفاده می شود ، به دلیل الگوپذیر بودن بچه ها اثرات مخربی در رفتار آنها می گذارد . حرکت آهسته و مرور مداوم بازی ها ، بالاخص در آنها که به خشونت لحاظ شده اند ، بازتاب خشونت آمیزتری در تماشاچیان ایجاد می کند . تعیین این که چه چیزی اخبار است و چه چیزی اخبار ورزشی ، مسئله ی پیچیده ی دیگری است که رسانه ها با آن مواجه اند . چه اطلاعاتی در مورد اشکال ورزشی محرمانه است و چه چیز قابل انتشار است ، یا اینکه کدام

خبر با ارزش است و ارزش نوشتن دارد و کدامیک بی ارزش است ، یکی دیگر از چالشهاست . علی رغم موارد اشاره شده ، رسانه ها به دلیل حفظ وضعیت حرفه ای و ورزشی بازیکنان و انتقال روحیه قهرمانی به جامعه حائز اهمیت هستند ، زیرا معمولاً کار افرادی حرفه ای و آماتور به وسیله رسانه ها نمایش داده می شود و در انظار عمومی قرار می گیرد . و به وسیله رسانه ها است که توجّه تماشاچیان جلب می شود .

نتیجه گیری

حقوق ورزشی به مجموعه مطالبی اطلاق می شود که وظایف ، اختیارات و مسئولیتها قانونی همه کسانی را که به نحوی با فعالیتهای ورزشی درگیر هستند روشن می سازد . به مقصرین در عملیات ورزشی در ایران قانون مدنی و همچنین بند سوم ماده ۵۹ قانون مجازات است که دادگاهها با توجّه به اصول کلی حقوقی و در نظر گرفتن آیین نامه ها و قوانین خاص مقرر در هر رشته ورزشی که در آن اساس بازی ، خطاها و بطور کلی دستورالعملها از طرف سازمانهای بین المللی ورزشی وضع می شود و همچنین با توجّه به حقوق عرض حکم صادر می کنند به هر حال آنچه که مسلم است در صورت حوادث ورزشی و ایجاد آسیب دیدگی شخصی آسیب رساننده در حدود قوانین و مقررات مسئول بوده و بایستی از عهده خسارت وارده برآید . ضمن اینکه دامنه ی این مسئولیتها فقط شامل ورزشکاران نمی گردد بلکه شامل مسئولان اماکن ورزشی - سازندگان وسایل ورزشی - حتی تماشاچیان دارای وظایف خاصی بوده و در صورت عمل نکردن به وظایف خود بایستی جوابگو باشند . ولی اجرای قواعد عمومی مسئولیت در حقوق ورزشی ممکن نیست ، زیرا پاره ای از جرائم مانند ضرب و جرح در این زمینه مباح و گاه ممدوح است و معیار تعیین خطای ورزشی را رفتار ورزشکاری آگاه و محتاط در شرایطی است که فعل زیان بار واقع می شود و عامل اضطرار و دفاع مشروع را در این شرایط به حساب آورده اند . در مکتب اسلام انجام فعالیت های ورزشی و پرورش روح و

جسم از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و توصیه های فراوانی در راستای پرداختن به ورزش در کلام پیشوایان دین ملاحظه می شود. از آن جمله پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند:

به فرزندان‌تان شنا و تیراندازی را یاد بدهید. در اسلام ورزشهایی است که بطور صریح و واضح تأیید شده است چون اسب دوانی، تیراندازی، شنا کردن. نبی اکرم فرمودند: « لا سَبَقَ الا فی خف او حافر او نصل ... » هیچ مسابقه [و یا برد و باختی] روا نیست، جز شتردوانی یا اسب دوانی یا تیراندازی ... و ورزشهایی که غیر مستقیم تأیید شده است مانند: دویدن و آنچه در قلمرو آن است و بعضی ورزشهای معمولی دیگر که به طریزی روشن حرمت آن تذکر داده شده است چون بوکس بازی، گاو بازی و ...

امروزه، دولت‌ها ناچار شده اند که از مجازات ایراد ضرب و جرح عمدی و خطرناک در این ورزشها چشم‌پوشند و تنها به تعدیل و خشونت‌ها و کاستن از خطرهای قناعت کنند. لذا باید بپذیریم که اجرای قواعد عمومی، مسئولیت مدنی در این زمینه ممکن نیست و ناچار بایستی تقصیر ورزشی را تابع قواعد ویژه این حرفه کرد. در اسلام برد و باخت و قمار تحریم شده است ولی در اسب دوانی و تیراندازی شرط بندی و برد و باخت مباح و مجاز است. در مورد بازی با شطرنج مبنای بیشتر فقها بلکه مشهور که فتوا به حرمت بازی با شطرنج - هر چند بدون برد و باخت - داده اند آلت قمار بودن شطرنج است.

منابع و مآخذ

*قرآن کریم ، مترجم : مهدی الهی قمشه ای .

۱- ابن قدامه، المغنی علی مختصر الخرقی، جلد ۷ ، بیروت-لبنان، دارالکتب العلمیه، ۲۰۰۴=۱۴۲۴ هـ.ق .

۲- ابن منظور، لسان العرب ، ۱۵ جلدی، جلدهای ۵ و ۱۰ و ۱۲ ، بی جا، نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵ هـ.ق .

۳- احسانی فر ، محمد ، قوانین و مقررات فوتبال (فدراسیون بین المللی فوتبال ، فیفا) ، چاپ اول ، مؤسسه نشر علم و حرکت ، تهران ۱۳۸۲ .

۴- اردبیلی ، شیخ احمد (مقدس اردبیلی) ، مجمع الفائدة و البرهان ، جلدهای : ۸ ، ۱۰ ، قم ، مؤسسه نشر اسلامی التابعة لجماعه للمدرسين ، جمادی الآخر : ۱۴۱۶ هـ.ق .

۵- اصفهانی ، ابی القاسم الحسین بن محمد راغب ، المفردات فی غریب القرآن ، بی جا ، نشر : مرتضوی ، چاپخانه : خورشید ، پاییز ۱۳۶۲ هـ. ش .

۶- آمدی ، عبدالواحد ، غررالحکم و دُرر الکلم (مجموعه کلمات قصار حضرت علی (ع)) ، جلدهای ۱ و ۲ ، بی جا ، بی تا ، ترجمه : محمد علی انصاری القمی .

۷- امامی ، حسن ، ، حقوق مدنی ، جلد ۲ ، ناشر کتابفروشی اسلامیة ، چاپ سیزدهم ، بی تا ، ۱۳۷۶ هـ. ش .

۸- بحرانی توابلی الکتکافی ، سلیمان سید اسماعیل بن سید عبدالجواد ، البرهان فی تفسیر القرآن ، چاپخانه آفتاب ، بی تا ، تهران .

۹- بُستانی ، فؤاد افرام ، مُنجد الطُّلاب ، ، چاپ الثامن بیروت - لبنان ، دارالمشرق ، ۱۹۵۶ م .

- ۱۰- پاک نژاد ، رضا ، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، جلد ۱۴ ، انتشارات کتاب فروشی اسلامیة ، ۱۳۶۰ هـ.ش.
- ۱۱- پرتو بیضایی کاشانی ، حسین ، تاریخ ورزش باستانی ایران ، چاپ دایره ی سفید ، چاپ اوّل ، ۱۳۸۲ هـ.ش.
- ۱۲- توحیدی ، محمد علی ، مصباح الفقاهه ، جلد اوّل ، تقریرات درس ابوالقاسم خویی ، چاپ چهارم، مؤسسه : انصاریان لتابعه و النشر ، قم ، ۱۴۱۷ ق .
- ۱۳- جزیری ، عبدالرحمن ، الفقه علی المذاهب الاربعه ، جلد ۲ ، داراحیاء التراث العربی ، بیروت - لبنان ، چاپ هفتم ، ۱۴۰۶ هـ= ۱۹۸۶ م .
- ۱۴- جعفری پارسا ، عبدالعظیم ، فرهنگ لغات و اصطلاحات ورزشی ، انگلیسی به فارسی ، انتشارات : دفتر برنامه ریزی تربیت بدنی و ورزش ، بی جا ، چاپ اوّل : شهریور ۱۳۶۴ هـ.ش .
- ۱۵- چامپیون ، جونور ، والتر ، مبانی حقوقی ورزشها (مسئولیت مدنی) ، مترجم : حسین ، آقائی نیا ، چاپ اوّل ، بی جا ، انتشارات کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران ، بهار ۱۳۷۴ هـ.ش.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی